

ROND DE SCHUTSBOOM

PERIODIEKE UITGAVE
VAN DE HEEMKUNDEKRING
DE VYER HEERTGANGHEN
GOIRLE

**Unieke gelegenheid
voor
BRUILOFTEN
PARTIJEN
en alle
FAMILIEFEESTEN**

**CAFÉ-RESTAURANT
„DE LINDE”**
C. v. d. Brand

Ook voor een etentje met familie
of vrienden in „DE LINDE”

Gaarne vooraf even bellen.

GEZELLIG UIT – GOED VOOR U

Dorpsstraat 52, 5051 CL Goirle
Telefoon 013 - 34 13 66

ROND DE SCHUTSBOOM

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

Periodiek van de:

secretariaat: R. Bunchestraat 2, 5051 KX GOIRLE. 013-342973
redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. 013-342182

jaargang: 3

nummer: 1

juli 1983

INHOUDSOPGAVE

* Woord Vooraf	blz.	2
* De Rivier 'De Donge' - J.B. Santegoets		3
* Over de Onderhoudskosten van de St.Janskerk ... En Wie zal dat Betalen ... - C. Robben		4
* De Oprichting van het 'Waterleidingbedrijf Goirle' - J. Wijdemans		9
* Uit ons Heemarchief: C.A.O. uit het midden van de vorige eeuw		14
* Stilstaan in de Kruidentuin St. Janskruid - T. Sas		16
* Tussen 'Ley en die Gemeynackeren' - J.C.J. Hoogendoorn		18
* Voor U Gelezen: - Wie Kan dit Wisselen - J.C.J. Hoogendoorn		28
- De Bevrijding van Goirle - H.A.M. van Ostaden		28
* In onze Brievenbus		30
* Kringactualiteiten: - Activiteiten op het Heemerf in 1983		31
- Uithangbord Heemerf		32

WOORD VOORAF

Hopelijk hebt U uitgekeken naar het verschijnen van een nieuw nummer van 'Rond de Schutsboom'.

Nu het echter, gestoken in een nieuw jasje, voor U ligt, begrijpt U al dat er heel wat is gebeurd.

Niet alleen het komen tot een nieuwe uitvoering van ons periodiek, vroeg tijd, maar het noodlot dat onder de redactie toesloeg is er voornamelijk de oorzaak van dat Uw geduld zo lang op de proef werd gesteld. Maar liefst drie redactieleden vielen door ziekte uit. Ze zijn momenteel nog niet zodanig hersteld dat zij hun redaktiewerk weer kunnen opnemen.

'De Vyer Heertganghen' meende echter niet langer met het verschijnen van een nieuw nummer te mogen wachten en hoopt weer spoedig met een volledige redactie te kunnen werken en biedt U het nieuwe nummer aan onder dankzegging aan Cees Robben, die de tekening voor de omslag ontwierp en aan de adverteerders, die het nieuwe jasje van 'Rond de Schutsboom' financieel mogelijk maakten.

Het Bestuur.

DE RIVIER 'DE DONGE'

Als U van Goirle naar Riel rijdt over de Rielsedijk, dan passeert U net voorbij het café van Joske de Boer, een brug en daar stroomt 'de Donge' onderdoor.

Bij nadere bestudering van het stroomgebied bemerkt men echter, dat deze beek vroeger een grote rivier moet zijn geweest.

De rivier de Donge ontspringt op de Baarlese hei in een moerassige kuil. Dan loopt zij langs Klein Bedaf, het Sas en de Ooievaarsnest, langs de Echelbroeken en verder door de papenmoeren, dan via den Bolck, langs het Riels Hoefke af, verder door het Riels laag langs het Grootbroek, de Sipten of Septen naar Dongenwijk (Bredaseweg Tilburg), vervolgens via Dongen, 's Gravenmoer en Raamsdonkveer om dan bij Geertruidenberg in de Amer te stromen.

Vanaf Baarle Nassau tot aan het Riels Hoefke is de Donge niet breder dan een sloot van circa een á twee meter. Daarna wordt zij geleidelijk breder en op het laatste stuk is zelfs scheepvaart mogelijk en zijn er ook enkele scheepswerven gebouwd.

De Donge is gedeeltelijk ook de grens tussen Goirle en Riel, tussen de Meierij van Den Bosch en de Baronie van Breda en ook tussen de bisdommen Den Bosch en Breda.

De waterbeheersing is in handen van het waterschap 'De Dongestroom'. Het kantoor is gevestigd in de Hoofdstraat 49 te 's-Gravenmoer. In Goirle hebben de bewoners en eigenaren van grond westelijk gelegen van de Frankische Driehoek ook de waterschapslasten aan dat waterschap moeten betalen.

Het afvalwater van geheel de Hellen loopt nu via het riool naar Goirle, maar bij zwaar onweer met veel regenval, krijgt de Donge wel het water van de Hellen, die de riole-ring niet kan verzetten via het overstort in de Keuterstraat. Voor dit water is het waterschap een vier meter brede geul aan het graven. Het begin is gemaakt vlak bij de 'Heidehoeve' en dit is iets nieuws. Voor de onderdoorgang van de Rielsebaan en de Spoordijk worden stalen rioolbuizen gebruikt.

J.B. Santegoets.

De Dongestroom

OVER DE ONDERHOUDSKOSTEN VAN DE ST. JANSKERK ... EN WIE ZAL DAT BETALEN ...

Via de lokale omroep en de pers hebt U gehoord en gelezen: het kerkbestuur van de parochie St. Jan voorziet moeilijkheden, vooral in de verre toekomst met de betaling van de onderhouds- en reparatiekosten aan kerk en toren.

Om het voortbestaan van het kerkgebouw te waarborgen wordt er zelfs gesproken, onder bepaalde voorwaarden het kerkgebouw in eigendom over te dragen aan de gemeente Goirle.

Wie waren vroeger aansprakelijk voor de bovengenoemde kosten?

Dat waren de Tiendhouders. En wat zijn Tiendhouders?

Toen na de kerstening de Goirlese gemeenschap vond dat er een voldoende aantal gelovigen was besloot men tot het bouwen van een kerkje. Dat kerkje werd gesteld onder de bescherming van St. Jan in zijn kwaliteit van de Onthoofding. De parochie St. Jan was nu van de grond gekomen. De priester die de kerk bediende moest natuurlijk ook kunnen leven. Karel de Grote had er destijds al kijk op en had wettelijk voorgeschreven dat de priester in een nieuw opgerichte parochie moest kunnen beschikken over een akkercomplex van 10 à 12 ha, meestal rondom of in de nabijheid van de kerk gelegen. Deze grond was niet van de beste kwaliteit en de priester moest hem zelf maar in cultuur brengen.

In Goirle leven deze akkers nog voort onder de benaming 'Kerkakkers' en worden ingesloten door de Kerkstraat - voorheen Ketsheuvel - de Groeneweg, het hele Oranjeplein inbegrepen tot aan de Kloosterstraat, voorheen Kerkstraat geheten. De Tilburgseweg bestond toen nog niet.

Bovendien verkregen de bedienaren der kerk het recht op meerdere akkers te mogen beschikken, over het tiende part der gewassen dat daarop groeide. Dat was het Tiendrecht, een oud zakelijk recht dat de Romeinen niet kenden en van ouds een kerkelijke instelling. Degene die deze inkomsten genoot werd Tiendheer genoemd. Deze Tiendheer had, zoals boven reeds gezegd, de verplichting om kerk en toren in stand te houden, want van de genoten Tienden was 1/3 bestemd voor de priester, 1/3 voor de Kerkfabriek en 1/3 voor de armen. Daar kwam nog bij dat in de loop der eeuwen de waarnemend priester de inkomsten genoot verbonden aan

de bediening van een altaar, de zogenaamde beneficies. Op het eerste gezicht lijkt het een hele vetpot, maar de werkelijkheid pakte heel anders uit. Het was toen al een hele toer om het hoofd boven water te houden en de touwtjes aan elkaar te knopen.

In de loop der jaren werden vele tienden de geestelijkheid afhandig gemaakt en kwamen in handen van gefortuneerde stedelijke patriciërsfamilies, kloosters, adel en sjacheraars in tienden.

Bij de bestudering van de Goirlese geschiedenis komt men meermalen tegen dat deze nieuwe Tiendheren of Tiendheffers aansprakelijk worden gesteld voor een evenredig deel in de herstelkosten aan kerk en toren.

Dit veroorzaakt vele strubbelingen en stagnatie zowel in de restauratie als in de betaling daarvan. Jaren staan kerk en toren bloot aan de tand des tijds zonder dat er iets werd gedaan.

In de 17e eeuw na de vrede van Munster in 1648 palmt de gereformeerde overheid vele kerkelijke goederen en tienden in, maar onttrekt zich wel aan de verplichting de kerkgebouwen te onderhouden, behalve als er in de plaats een dominee was beroepen.

De St. Janskerk wordt gesloten voor de Rooms en staat voortaan ter beschikking van de belijders der ware religie.

Wij maken nu een sprong naar het jaar 1907.

Het Tiendrecht, als verouderd zijnde, wordt opgeheven bij de wet van 1907 met ingang van 1 januari 1909, waarbij aan de Tiendheren de gekapitaliseerde waarde der tienden wordt uitbetaald.

Bij Koninklijk Besluit van 18 april 1809 krijgen de Katholieken van Goirle hun St. Janskerk terug; natuurlijk in vervallentoestand.

Reeds eerder n.l. in 1798 is er sprake geweest dat de gemeente Goirle de kerk en het raadhuis, dat tegen de kerk was aangebouwd van de staat wilde overnemen. Een commissie hiertoe in het leven geroepen bracht verslag uit en taxeerde de kerk en de toren op f 7000,- en het raadhuis op f 900,-. Tot aankoop werd toen echter niet overgegaan.

Het contract van 22-12-1819.

Deze overeenkomst is gesloten tussen het instituut dat de geconfisqueerde kerkelijke goederen beheerde en de pastoor van Goirle.

Door tussenkomst van Henricus Voskens, burgemeester, en Gerardus van Besouw, gecommiteerde namens het gemeentebestuur, werden de twee partijen tot elkaar gebracht, n.l. de Heer van Harencarspel Eckhardt, directeur der registratie en der domeinen in de provincie Noord-Brabant, ter eenre, en Francis Boelens, pastoor, en Jan Soffers en Petrus Damen, kerkmeesters, ter andere zijde.

De Heer van Harencarspel vertegenwoordigt de Staatsraad, President van Raden en rekenmeester der domeinen. In dit contract koopt het instituut der geconfisqueerde kerkelijke goederen in zijn kwaliteit van Tiendheer de verplichting af de onderhoudskosten van kerk en toren te moeten betalen.

Patoor Boelens en het kerkbestuur ontvangt hiervoor f 2000,- contant plus nog f 6000,- in aandelen werkelijke nationale schuld rente 2½%. Deze stukken zullen op naam van de kerkfabriek in het grootboek worden ingeschreven.

Zowel uit het gemeentearchief van Goirle, als uit het kerkelijk archief van St. Jan blijkt dat bij herstelwerkzaamheden aan de toren, de gemeente niet ongenegen is de helft van de gemaakte kosten voor haar rekening te nemen. Van oudsher is het onderhoud van het uurwerk al voor haar rekening geweest. Zij betaalde ook het salaris van de 'Klokkenist', dat was meestal de onderwijzer, die tot taak had het uurwerk op te draaien.

Tot 1850 zijn het, wat de financiering betreft, moeilijke jaren geweest voor de pastoor en het kerkbestuur. Door eigen aanpak zoals de verpachting der banken en gulle gevers uit de parochie, wordt de toestand iets rooskleuriger. Jacobus Minoretti, van 1839 tot 1862 pastoor te Goirle, betaalt soms uit eigen middelen de onderhoudskosten van de kerk. Dit goede voorbeeld werkt aanstekelijk. Goedwillenden opperden toen zelfs al de gedachte om te komen tot een vaste gezinsbijdrage der parochianen. Gezinsbijdrage !!!